YANGI O‘ZBEKISTON SHAROITIDA BITIRUVCHI YOSHLARNING BANDLIGINI TA’MINLASH STRATEGIYALARI

R.A.Ne’matov
Guliston davlat universiteti “Tarix” kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash, ularning kasbiy salohiyatini rivojlantirish hamda mehnat bozoriga moslashtirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalari va mehnat bozori integratsiyasini kuchaytirish, zamonaviy bandlik strategiyalarini takomillashtirish hamda yoshlarning raqobatbardoshligini oshirishga oid yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so‘zlari: Yangi O‘zbekiston, bitiruvchi yoshlar, bandlik, kadrlar salohiyati, mehnat bozori, oliy ta’lim, raqobatbardoshlik, kasbiy kompetensiya, bandlik strategiyasi, yoshlar siyosati.

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida yoshlar bandligini ta’minlash masalasi dunyo davlatlari oldida turgan eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biriga aylangan. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarini tamomlayotgan bitiruvchi yoshlarni munosib ish bilan ta’minlash, ularning kasbiy salohiyatini rivojlantirish hamda mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta’minlash barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy jamiyatda ta’lim tizimi va mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy hamkorlikni kuchaytirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar jarayonida yoshlar masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. So‘nggi yillarda yoshlarning zamonaviy kasb-hunarlarni egallashi, tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilinishi, ularning bandligini ta’minlash hamda ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan qator qonunlar, farmonlar va davlat dasturlari qabul qilindi. Ayniqsa, oliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, ta’lim sifatini oshirish va bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Hozirgi davr mehnat bozori yuqori malakali, innovatsion fikrlaydigan, zamonaviy texnologiyalarni puxta egallagan mutaxassislarga ehtiyoj sezmoqda. Shu bois oliy ta’lim muassasalari oldida nafaqat nazariy bilim berish, balki amaliy ko‘nikmalarga ega, tashabbuskor va moslashuvchan kadrlarni tayyorlash vazifasi ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Biroq ayrim hollarda ta’lim tizimi bilan mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasida nomutanosiblik yuzaga kelayotgani bitiruvchi yoshlarning ish bilan ta’minlanishida muayyan muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash masalasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ma’naviy ahamiyatga ham ega. Chunki yoshlarning munosib ish bilan ta’minlanishi jamiyatdagi

ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, kambag‘allikni qisqartirish, yoshlarning kelajakka ishonchini oshirish hamda ularning jamiyat taraqqiyotidagi faolligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bandlik masalasi inson kapitalini rivojlantirish, mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirish va barqaror taraqqiyotni ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonda yoshlar bandligini ta’minlashning zamonaviy strategiyalari ishlab chiqilmoqda. Jumladan, oliy ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, dual ta’lim tizimini rivojlantirish, amaliyot bazalarini kengaytirish, yoshlarni tadbirkorlikka jalb etish hamda raqamli kasblarga o‘qitish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, yoshlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish orqali ularning ichki va tashqi mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash strategiyalari, oliy ta’lim tizimi va mehnat bozori integratsiyasining dolzarb masalalari hamda yoshlarning kasbiy salohiyatini rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ilmiy bilishning tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy tahlil, statistik tahlil hamda mantiqiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotda Yangi O‘zbekiston sharoitida bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash strategiyalari, oliy ta’lim tizimi va mehnat bozori o‘rtasidagi integratsion jarayonlar hamda kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari kompleks tarzda tahlil qilindi.

Tarixiylik metodi asosida O‘zbekistonda yoshlar bandligini ta’minlash va oliy ta’lim tizimini rivojlantirish borasida amalga oshirilgan islohotlarning evolyutsion bosqichlari o‘rganildi. Shu bilan birga, mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosati doirasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar va davlat dasturlarining mazmun-mohiyati ilmiy jihatdan tahlil qilindi.
Tizimli yondashuv metodi yordamida oliy ta’lim muassasalari, ish beruvchilar va mehnat bozori o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik hamda bitiruvchi yoshlarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish jarayonlari tadqiq etildi. Tadqiqot davomida ta’lim sifati, amaliy ko‘nikmalar va bandlik darajasi o‘rtasidagi uzviy aloqalar ochib berildi.

Qiyosiy tahlil metodidan foydalanib, xorijiy davlatlarning yoshlar bandligini ta’minlash tajribalari bilan O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan strategiyalar o‘zaro solishtirildi. Natijada mehnat bozorining zamonaviy talablariga mos raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashning samarali mexanizmlari aniqlashtirildi. Shuningdek, statistik tahlil va umumlashtirish metodlari asosida bitiruvchi yoshlarning ish bilan ta’minlanish ko‘rsatkichlari, yoshlar bandligiga ta’sir etuvchi omillar hamda mavjud muammolar tahlil qilinib, ularning yechimiga oid ilmiy xulosalar ishlab chiqildi. Mazkur metodologik yondashuvlar tadqiqot mavzusining ilmiy-nazariy va amaliy jihatlarini kompleks yoritish imkonini berdi.

Bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash, kadrlar salohiyatini rivojlantirish hamda oliy ta’lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish masalalari bugungi kunda iqtisodiyot, pedagogika, sotsiologiya va boshqaruv sohalarida dolzarb ilmiy tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida yoshlarning raqobatbardoshligini oshirish, ularni zamonaviy kasblarga yo‘naltirish hamda samarali bandligini ta’minlash masalalariga oid ilmiy izlanishlar soni ortib bormoqda.

Yangi O‘zbekistonda yoshlar siyosati va bandlik masalalarining nazariy-huquqiy asoslarini o‘rganishda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning asarlari va ma’ruzalari muhim metodologik manba hisoblanadi. Davlat rahbari o‘z chiqishlarida yoshlarning zamonaviy bilim va kasb-hunar egallashi, ularning tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda bandligini ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri ekanligini ta’kidlaydi [1, B. 3]. Yoshlar bandligi va inson kapitalini rivojlantirish masalalari iqtisodchi olimlar tomonidan ham keng tadqiq etilgan. Jumladan, G.Bekker inson kapitali nazariyasida ta’lim va kasbiy tayyorgarlik iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omili ekanligini ilmiy jihatdan asoslaydi [2, B. 45]. Mazkur yondashuv bugungi mehnat bozori sharoitida yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash zaruratini ko‘rsatadi.

Oliy ta’lim tizimi va mehnat bozori integratsiyasi masalalari M.Porterning raqobatbardoshlik nazariyasida ham o‘z aksini topgan bo‘lib, unda zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion va malakali kadrlar asosiy ustunlik omili sifatida talqin qilinadi [3, B. 96]. Ushbu qarashlar bugungi oliy ta’lim tizimida amaliy ko‘nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlash zaruratini yanada kuchaytiradi.

O‘zbekistonlik olimlardan R.X.Alimov, A.V.Vahobov va boshqa iqtisodchi tadqiqotchilar tomonidan mehnat bozori, yoshlar bandligi va kadrlar tayyorlash tizimining zamonaviy muammolari o‘rganilgan. Ularning tadqiqotlarida yoshlarning ish bilan ta’minlanish darajasi, mehnat bozori ehtiyojlari hamda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi [4, B. 118]. Shuningdek, pedagog olimlar tomonidan oliy ta’lim sifatini oshirish, dual ta’lim tizimini rivojlantirish hamda amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqotlarda ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlashdagi eng muhim omillardan biri sifatida baholanadi [5, B. 52].

Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonda bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki yoshlarning ish bilan ta’minlanishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki jamiyatdagi ijtimoiy muvozanat va inson kapitalining rivojlanishini ham belgilab beradi. So‘nggi yillarda oliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarni zamonaviy kasb-hunarlarga o‘qitish hamda ularning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda [1, B. 3].

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlashda asosiy muammolardan biri ta’lim tizimi bilan mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi nomutanosiblik hisoblanadi. Ayrim hollarda oliy ta’lim muassasalarida tayyorlanayotgan mutaxassislarning nazariy bilimlari amaliy ko‘nikmalar bilan yetarlicha uyg‘unlashmaganligi sababli ularning ishga joylashishida qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Zamonaviy mehnat bozori esa innovatsion fikrlaydigan, axborot texnologiyalarini mukammal biladigan va amaliy tajribaga ega mutaxassislarga ehtiyoj sezmoqda [2, B. 45]. Shuningdek, tahlillar oliy ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatmoqda. Xususan, dual ta’lim tizimini joriy etish, ishlab chiqarish amaliyotlarini kengaytirish hamda ta’lim dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish bitiruvchilarning bandlik darajasini oshirishga xizmat qiladi. Bu borada rivojlangan davlatlar tajribasi ham amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim tizimi samarali natija berishini ko‘rsatmoqda [3, B. 96].

Tadqiqot davomida yoshlarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish, startap loyihalarni qo‘llab-quvvatlash va raqamli kasblarga o‘qitish ham bitiruvchi yoshlar bandligini ta’minlashning muhim strategik yo‘nalishlaridan biri ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi yangi kasb va mutaxassisliklarning shakllanishiga olib kelmoqda. Bu esa yoshlarning zamonaviy kompetensiyalarni egallashini taqozo etadi [4, B. 118].

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Yangi O‘zbekistonda bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash uchun oliy ta’lim tizimi va mehnat bozori integratsiyasini yanada kuchaytirish zarur. Ta’lim jarayonida amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, yoshlarni innovatsion va raqamli texnologiyalar asosida tayyorlash hamda ularni tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb etish bandlik samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Shu bilan birga, yoshlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, xorijiy tillarni o‘rgatish, zamonaviy IT ko‘nikmalarini shakllantirish va ularning mustaqil fikrlash salohiyatini oshirish mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi. Bu esa mamlakatning barqaror iqtisodiy taraqqiyoti hamda inson kapitalining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi [5, B. 52].

Xulosa qilib aytganda, Yangi O‘zbekiston sharoitida bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash masalasi mamlakatning barqaror iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy mehnat bozori talablariga mos, yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash bugungi oliy ta’lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bitiruvchi yoshlarning ish bilan ta’minlanish samaradorligini oshirish uchun oliy ta’lim tizimi va mehnat bozori o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish zarur. Xususan, ta’lim jarayonida amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, dual ta’lim tizimini keng joriy etish, ishlab chiqarish amaliyotlarini takomillashtirish hamda ish beruvchilar bilan hamkorlikni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, yoshlarni zamonaviy kasb-hunarlarga, ayniqsa raqamli iqtisodiyot talab qilayotgan IT va innovatsion yo‘nalishlarga tayyorlash bandlik darajasini oshirishning samarali mexanizmlaridan biri ekanligi aniqlandi. Yoshlarni tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilish, startap loyihalarni qo‘llab-quvvatlash hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish ularning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlash nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, inson kapitalini rivojlantirish va yoshlarning jamiyatdagi faolligini oshirishda ham muhim omil hisoblanadi. Shu sababli davlat, oliy ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirish orqali yoshlarning bandligini ta’minlashning zamonaviy strategiyalarini takomillashtirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Umuman olganda, Yangi O‘zbekistonda bitiruvchi yoshlarning bandligini ta’minlashga qaratilgan islohotlar inson kapitalini rivojlantirish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va mamlakatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiluvchi muhim strategik yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
2. Becker G. Human Capital. – New York: Columbia University Press, 1993. – P. 45.
3. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – P. 96.
4. Alimov R.X., Vahobov A.V. O‘zbekiston iqtisodiyoti va mehnat bozori. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – B. 118.
5. Musurmonova O. Pedagogik texnologiyalar va kasbiy ta’lim. – Toshkent: Fan, 2020. – B. 52.